

Henri Lefebvre

Gündelik Hayatın
Eleştirisi
II

GÜNDELİK HAYAT SOSYOLOJİSİNİN TEMELLERİ

Türkçesi: Işık Ergüden

İÇİNDEKİLER

I AÇIKLAMA	7
II BİÇİMSEL AYGITLAR	109
1. Aksiyomlar ve aksiyomlaştırma	111
2. Hipotezin rolü	120
3. Transdüksiyon ve transdüktörler	128
4. Düzey mefhumu	129
5. Sürekli ve süreksiz	137
6. Mikro ve makro	150
7. Göstergeler, ölçüler, değışkenler	154
8. Boyutlar	159
9. Yapı mefhumu	167
III SPESİFİK KATEGORİLER	191
1. Bütünlük kavramı	193
2. Gerçeklik mefhumu	206
3. Yabancılaşma	219
4. Yaşantı ve yaşamak	229
5. Kendiliğinden	231
6. Muğlaklık mefhumu	232
7. Meydan okuma ve güvensizlik	240
8. Toplumsal mekan, toplumsal zaman	245
9. Praksis	246
10. Logos, mantık, diyalektik	258
11. Mantık ve karakteroloji	277
12. Bütünsel alan	286

IV SEMANTİK ALAN TEORİSİ	291
1. Semantik Alan	293
2. Sinyaller	295
3. İşaretler (Göstergeler)	297
4. Sembol	301
5. İmge	304
6. Birkaç kafa karışıklığı hakkında	307
7. Semantik alanın özellikleri.....	312
8. Bilinç ve semantik alan	313
9. Semantik alanın yasaları	317
10.Toplumsal metin	323
11. Diyalog, söyleşi, sohbet.....	330
V SÜREÇLER TEORİSİ	333
1. İlerleme mefhumunun eleştirisi	335
2. Eşitsiz gelişim	335
3. Kümülatif-olmayan toplumlar	337
4. Kümülatif süreç kavramı	343
5. Kavramın genelleşmesi	346
6. Kümülatif olmayan süreç	352
7. Pedagojik ve kültürcü yanılısama	359
VI MOMENTLER TEORİSİ	361
1. Tekrarın tipolojisi	363
2. Momentler ve dil	363
3. Momentler takımı	367
4. Momentin tanımı	372
5. Momentlerin analitiği	374
6. Momentler ve gündelik hayat	379
DİZİN	383

1.

Ortaya fikirler atmak, kimi zaman verimli, çoğunlukla kısır hipotezler ileri sürmeyi göze almak yeterli midir? Hayır. Bilgi dolu bir eser yaratmak için bir kavram kümesinin iç tutarlılığını sağlamak gerekir. Tutarlılık, bilgin için de filozof için de birincil gerekliliktir. Bununla birlikte, bu gereklilik, belirlenmesi oldukça güç bazı sınırlardan kaynaklansa da, sistemin ruhunu oluşturur; gereklilik, fikirlerin kapsamını ve teorik icadı kısıtlar. Nesnenin/konunun dönüşümlerini gözardı etme riski de taşır.

Bütün bilimlerde ve özellikle toplumsal bilimlerde araştırma buyruğu kendini ikili olarak gösterir: Düşüncenin ve kullanılan kavramların tutarlılığını garanti etmek; bilgi nesnesinde ve kavramsal aygıtlarda, yeni, hatta öngörülemez olanı dikkate almak. Bu ikili gerekliliğe cevap vermek ve birçok şeyin değiştiği –ama her şeyin değil; eşit olarak hiç değil– bizimki gibi bir dönemde, özellikle sistematik zihin ile denemecilik arasında bir yol bulmak her zaman kolay değildir.

Bu güçlük birçok çağdaş eserde hissedilmektedir. Kimilerinde, okur, özellikle tutarlılığa bağlı kalındığını saptayabilir. Yazar bir temanın dışına asla çıkmadan, içerimleri ve sonuçlarıyla birlikte ele almaya çalışmıştır. Kendi teorisinden (en azından görünüşte) açık seçik bir eser çıkartırken, fikirlerin devasa kargaşasına ve olguların büyük düzensizliğine mantıksal bir düzen getirmeye çalışmıştır. Bazı mefhumların (diğerlerinin yanı sıra “yapı” mefhumunun) başarısı ile bazı eserlerin etkisi, bu kaygıya bağlıdır. Bilginin birliğini ve tutarlılığını garanti eden dar tematikleştirme, gerçekliklerin ve yeniliklerin bir bölümünün, yani kolaylıkla tematikleştirilmeye, hissedilen kavramlar yardımıyla kavramsallaştırılmaya ve mantıksal tutarlılığa indirgenmeye teslim olmayanların elimizden kaçmasına izin verme riski taşımaz mı?

Buna karşılık, daha denemeci başka eserler, modern dünyanın karmaşıklığını, hızlandırılmış ve çoğalmış dönüşümlerini kavrama kaygısı taşırlar. Bu eserlerin yazarları haksız değildir. Onlar başka riskleri göze alırlar: Değişime aşırı değer vermek ve yerinde sayan ya da gerileyen şeyi görememek; bölümleri arasında iç bağı olmayan, fragmanlardan oluşan, süreksiz bir eser yaratmak. Bu eserler ne modern dünyanın labirentsi karmaşıklığı içinde ilerlemek için bir ipucu ararlar, ne de bu karmaşıklığı açık biçimde tanımlamaya ya da değerlendirmeye çalışırlar.

2.

Bizim çalışmamızın konusu gündelik hayat; aynı zamanda da onu dönüştürme düşüncesi, daha doğrusu projesi (programı). Peki, neler oldu? On beş yıl içerisinde gündelik hayat önemli dönüşümler geçirdi. Dolayısıyla bu projenin bizzat pratik tarafından, öngörülemez ve kayda değer biçimde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini kendimize sorma fırsatı bulduk. Daha önce tanımladığımız¹ gündelik hayatın, teknik gelişim içerisinde, tarihsellik veya tarihin özel koşulları içerisinde ya da politika ve politik yaşamın geçirdiği değişiklikler içinde ortadan kalkıp kalkmadığını da kendimize sorabildik. Bu itirazlar, mefhumu ve projeyi savunanlara olduğu kadar yazara da yöneldi. Verilen ilk cevap da koşullar tarafından geride bırakıldığından; bu itirazlara cevap vermek zorundayız. Yazar, yoluna çıkan bu engellerin yürüyüşünü yavaşlattığını gizlemeyi aklından bile geçirmemektedir.

Bununla birlikte, elbette değişmiş olan, üstelik çelişik biçimde değişmiş olan gündelik hayatın ortadan kalkmadığını saptamak için uzun uzadıya düşünmeye ya da çok önemli belgelere ihtiyaç yoktur. Ne kültür, ne tarih, ne politika ne de teknik gelişim gündelik hayatı emebilmiştir. Gündelik hayat giderek kendi içinde daha ciddi bir mesele haline almaktadır. Tekniğin gündelik hayata on ya da yirmi yıl öncesinden daha fazla nüfuz ettiği doğrudur; ev işleriyle ilgili sanatların önemini de inkâr edemeyiz. Ama ev içi teknik ve sanatların gündelik

1 *Gündelik Hayatın Eleştirisi I*, Sel Yayıncılık, 2012.

hayatın en önemsiz veçhelerini bile ortadan kaldırmadığını biliyoruz; bıkırtıcı işlere ayrılmış zamanı azaltan bu teknikler, kullanılabılır ve boş zaman sorununu iyice belirgin kılmıştır. Bunlar gündelik hayatı üst düzey yaratıcı faaliyete dönüştürmekten ziyade, bir boşluk açmışlardır. Diğer örnek: Hava ulaşımı pek az insanın yaşamını değiştirdi; bu insanların da pek azı değişti. Gezegenler arası ulaşım da mı aynı sonuca varır? Kuşkusuz böyle olur. Kolay kolay öngöremeyeceğimiz bir süre boyunca bu yolculuklar, teknik, toplumsal ve politik “seçkinlerin” ayrıcalığı olacaktır. Günün birinde “insanların” güneşin hudutlarını aşacağını rahatlıkla hayal edilebilirken, yeryüzündeki başka insanlar, örneğin köylüler çapa yapmaya, katır ya da eşek üzerinde yük taşımaya, hatta belki de açlıktan ölmeye devam edeceklerdir. Hakında çok şey öğrenmemiz ve üzerinde konuşmamız gereken *eşitsiz gelişme*, modern dünyanın hâlâ önemli bir yasadır. Savaş sanayisine ya da evrenin keşfine yatırılan krediler ile yeni şehirlerin ve “büyük komplekslerin” yapımına ayrılan krediler arasındaki mesafeyle –uçurumla– gündelik hayat ile yüksek teknoloji arasındaki mesafe aynıdır.

Yalnızca devrimci günler, “sıradan yirmi yıla denk düşen” (Lenin) bu günler, gündelik hayatın tarihin peşinden koşmasını, kimi zaman da anlık olarak [moment olarak] onu yakalamasını sağlar. İnsanlar önceki gibi yaşamak istemediğinde ve yaşayamadığında (ve bu nedenle); yerleşik gündelik hayat artık onlara yetmediğinde, onları tatmin etmediğinde bu mümkün olabilir. Gündelik hayatın sınırlarını parçalayarak yaşantılarını tarihin alanı haline getirirler. Tarih ve yaşantı bir an [bir momentte] birbirlerine denk düşüp sonra da ayrılırlar. En azından “modern” denen yaşam ve toplumlar hakkındaki deneyimimize bakarak bunun böyle olduğunu söyleyebiliriz. Büyük kaynaşmalar, devrimci olayların yaratıcı itkileri, bütünsel olgulardır. Bütünselliğin öğelerini anlık [moment] olarak çakıştırırlar. Ardından bu öğeler birbirinden ayrılır. Tarihin sonuçları, peşinden koşulan niyetlerden ve tasarlanan hedeflerden farklılaşır. Biz buna “tarihsel sapma” deriz. Bütünselliğin bazı öğeleri –sanat, teknik, politika, bilim– kendini ortaya koyar ve neredeyse özerkleşir. Gündelik hayat kendi üzerine kapanır. Bu karmaşık ilişkileri anlamak için ya tarihsel ve politik olandan ya da gündelik olandan yola çıkılabilir. Biz burada ikinci yolu seçiyoruz.